ULKOMINISTERIÖ
Oikeuspalvelu
OIK-10 Elina Lemmetty

LAUSUNTO

PF21JKFW-14

29.04.2022

Viite
Lakivaliokunnan asiantuntijakuuleminen 26.4.2022

Asia
VNS 1/2022 vp / Valtioneuvoston ajankohtaisselonteko turvallisuusympäristön muutoksesta; ulkoministeriön kirjallinen vastaus lakivaliokunnan kysymyksiin

Lakivaliokunnan asiantuntijakuulemisessa tiistaina 26.4.2022 esitettiin kaksi ulkoasiainministeriön hallinnonalaan kuuluvaa kysymystä.

Todennäköisyys saada Ukrainan sodassa kansainvälisiin rikoksiin syyllistyneet oikeudelliseen vastuuseen teoistaan

Lakivaliokunta tiedusteli todennäköisyyttä, että Ukrainan sodassa mahdollisiin kansainvälisiin rikoksiin syyllistyneet saadaan vastaamaan teoistaan Kansainvälisessä rikostuomioistuimessa.

Todennäköisyyttä syytteeseen asettamisesta ja mahdollisista oikeudenkäynneistä on tässä vaiheessa mahdotonta antaa. Kansainvälinen rikostuomioistuin on toimivaltainen käsittelemään syytteitä myös valtiojohtoa vastaan, tapaoikeudellisten erivapauksien (immuniteetit) estämättä. Kansainvälisen rikostuomioistuimen syyttäjä voi nostaa syytteet, mikäli katsoo kerätyn näytön olevan riittävää, ja syytettyihin voidaan kohdistaa kansainvälinen pidätysmääräys. Kansainvälinen rikostuomioistuin ei tuomitse poissaolevia.

On erittäin myönteistä, että rikostutkinnat Ukrainassa raportoiduista vakavimmista kansainvälisistä rikoksista, kuten sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan, on käynnistetty jo sodan varhaisessa vaiheessa. Tutkinnat Ukrainan sodassa epäillyistä rikoksista on saatu aloitettua ennätyksellisen nopeasti. Tämä helpottaa näytön, muun muassa todistajakertomusten, keräämistä olennaisesti. Kansainvälisen rikostuomioistuimen tutkinnan lisäksi merkitystä on Ukrainan omilla tutkimuksilla ja muissa maissa universaaliperiaatteen mukaisesti käynnistetyillä tutkinnoilla. Eri tutkintojen avulla näyttöä voidaan kerätä mahdollisimman kattavasti.

Sodan oikeussäännöt

Lakivaliokunta tiedusteli sodan oikeussäännöistä.

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus (International Humanitarian Law, IHL) eli sodan oikeussäännöt koostuu joukosta valtiosopimuksia sekä vakiintuneen kansainvälisen tapaoikeuden säännöistä. Valtiosopimuksista keskeisimpiä ovat neljä Geneven yleissopimusta ja niiden lisäpöytäkirjat. Myös asevalvontasopimukset ovat osa kansainvälistä humanitaarista oikeutta. Vastuu kansainvälisen humanitaa-

risen oikeuden loukkauksista on ensi sijassa valtiovastuuta. Geneven sopimusten vakavat loukkaukset (*grave breaches*) johtavat valtioiden vastuuseen saattaa niihin syyllistyneet henkilöt rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus pyrkii asettamaan inhimillisen kohtelun vähimmäisvaatimukset myös aseellisissa konflikteissa. Lisäksi sen säännöt suojaavat erityisesti niitä, jotka eivät ota osaa sotatoimiin. Tällaisia henkilöitä ovat keskeisesti siviilit, mutta myös haavoittuneet, haaksirikkoutuneet ja sotavangit. Erityistä suojaa annetaan näiden henkilöryhmien lisäksi myös tietyille siviilikohteille, kuten sairaaloille.

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus ohjaa sotatoimia kolmen keskeisen periaatteen kautta. Erotteluperiaatteella tarkoitetaan velvollisuutta erottaa siviili- ja sotilaskohteet toisistaan. Sotatoimia saa kohdistaa vain sotilaskohteisiin. Tietoiset iskut siviilikohteisiin ovat paitsi kansainvälisen humanitaarisen oikeuden vastaisia, myös sotarikoksia. Varovaisuusperiaatteella tarkoitetaan velvollisuutta varmistua, että sotatoimet kohdistetaan sotilaskohteisiin, sekä säästää siviileille aiheutuvaa haittaa, muun muassa mahdollisuuksien mukaan varmistaa siviilien poistuminen alueelta esimerkiksi etukäteen annettavin varoituksin. Suhteellisuusperiaatteella tarkoitetaan, että sotilaskohteisiin kohdistettavien iskujen siviileille aiheuttama haitta ei saa olla suhteetonta saavutettavaan sotilaalliseen etuun nähden.

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus myös rajoittaa tai kieltää tiettyjä sodankäyntimenetelmiä, osin asevalvontasopimusten kautta. Kiellettyä on muun muassa nälkään näännyttäminen, panttivankien ottaminen, ihmiskilpien käyttäminen, alaikäisten värväämineen ja omaisuuden anastaminen tai tuhoaminen. Kiellettyä on myös esimerkiksi polttavien aseiden (ml. termobaariset aseet) käyttö siviilialueilla.

Liitteet -

Erillinen sivu elektronisen version käsittelyyn:

Oikeuspalvelu
OIK-10 Elina Lemmetty

Asiasanat	HUMANITAARINEN OIKEUS, ICC, IHMISOIKEUDET, KANSAINVÄLINEN OIKEUS, SOTARIKOKSET, UKRAINA, VENÄJÄ
Hoitaa	**OIK-10**
Hoitaa UE	
Koordinoi	
Tiedoksi	ASA-20; AVS-KEO; AVS-KPO; AVS-POL; EUR-02; EUR-10; EUR-20; EUR-30; EUR-40; ITÄ-01; ITÄ-02; ITÄ-10; ITÄ-20; KEO-01; KEO-20; KEO-70; KEO-90; KEUMI-00; KPA-20; KPA-30; KPO-02; KPO-10; KPO-20; OIK-01; OIK-02; OIK-20; OIK-40; POL-01; POL-02; POL-10; POL-30; POL-40; POL-50; POL-60; STU-00; UMI-00; VIE-01; VIE-02; VIE-40; VNEUS; VSI-00 ENE; EUE; GEN; HAA; ITÄ-21; ITÄ-22; KIO; MOS; MSK; YKE OM; POLIISIHALLITUS; SM; TPK; VNK; VNTIKE
Laatija jakanut	